

1 BEDACHT DOOR

Erwin Mantingh, Vakdidacticus UU
Twan Robben, docent Nederlands, Kandinskycollege Nijmegen

2 HOE KWAM IK OP HET IDEE?

Gespreksvaardigheid is te weinig in de leerstof van het schoolvak Nederlands opgenomen. Analyse van gesprekken gebeurt al helemaal zelden binnen de lessen Nederlands. Dat is jammer, omdat er zulk mooi onderzoek bestaat waarin de ontwikkeling van een (goed verlopend) gesprek geanalyseerd wordt.

Binnen de context van TIC is gespreksvaardigheid een zeer aansprekend onderwerp: in ieder werkveld of studie is talige kennis nodig om tot een vruchtbaar gesprek te komen. Uiteraard is het belangrijk dat leerlingen die nieuw verworven (Neerlandistieke) kennis, toe gaan passen zodat de eigen gespreksvaardigheid verder ontwikkeld kan worden (binnen een authentieke context die specifiek is voor het profiel dat ze gekozen hebben).

Verder lezen over onderzoek en het belang van gespreksvaardigheid in de klas:

Van spreek- en luistervaardigheid naar bewuste gespreksvaardigheid.

Bakker, C. (2021). De kwestie: Weg met het debat. *Didactiek Nederlands* Levende Talen Nederlands. 27 april 2021. Geraadpleegd op 31-5-2021 via <https://didactieknederlands.nl/dekwes-tie/2021/04/weg-met-het-debat/>

Seuren, L. (2018). Waarom zijn we bang voor telefoongesprekken? *Neerlandistiek.nl* 21-11-2018. <https://neerlandistiek.nl/2018/11/waarom-zijn-we-bang-voor-telefoongesprekken/>

Mantingh, E. (2017). Aldus sprak Willem Alexander. Goed luisteren naar een koning met wederkerend historisch besef. In: *Vaktaal* 30 (2017) 2, 22-23. <https://nederlands.vakdidactiekgw.nl/wp-content/uploads/sites/4/2018/02/Mantingh-Vaktaal-30-Aldus-sprak-Willem-Alexander.pdf>

3 SCENARIO VOOR VWO

Het geschetste scenario is typisch voor vwo-leerlingen, omdat er veel van hun analytisch vermogen wordt gevraagd. Eerst zullen zij academische vaardigheden in moeten zetten en ontwikkelen bij de analyse van gesprekstrascripten aan de hand van begrippen en methoden uit de conversatieleer. De daarmee verworven

kennis dienen zij daarna, zoals eerder gezegd, productief toe te passen in complexe gesprekken waarvan de context aansluit bij hun toekomstig werkveld of studie.

4 DOELEN

1. Leerlingen doen het inzicht op dat veel gesprekken volgens ongeschreven regels (scripts) verlopen.
2. Leerlingen leren begrippen uit conversatieanalyse kennen en toepassen.
3. Leerlingen ontwikkelen hun academische onderzoekvaardigheden aan de hand van stof die aansluit bij de Neerlandistiek.
4. Leerlingen ontwikkelen gespreksvaardigheden die passend zijn voor werkveld en studie dat aansluit bij het door hen gekozen profiel.

5 BESCHRIJVING

Het idee dat in dit scenario beschreven wordt, gaat ervanuit dat de te ontwikkelen lessenreeksen grofweg uit twee onderdelen zullen bestaan.

In het eerste onderdeel dienen lessen ontwikkeld te worden waarin de analyse van transcripten van gesprekken centraal staan. Leerlingen krijgen inzicht in de kenmerken van goed verlopende gesprekken, daarnaast zien zij hoe een geslaagd gesprek (voor beide partners) zich ontwikkelt. Natuurlijk krijgen zij ook inzicht in wat er juist mis kan gaan in een slecht gesprek.

Richtingen voor onderwerpen die in dergelijk profielgebonden analysemateriaal centraal zouden kunnen staan zijn:

- Voor Natuur & Techniekprofiel: gesprekken over techniek, over oplossingen van technische problemen.
- Voor Natuur & Gezondheidprofiel: gesprekken in de medische wereld tussen specialisten en patiënten: consulten, slechtnieuwsgesprekken en diagnoses.
- Voor Economie & Maatschappijprofiel: gesprekken in de economische wereld: een probleemoplossend gesprek van een beleidsmedewerker infrastructuur van een gemeente met een burger die een problematische verkeerssituatie signaleert, een gesprek over de aanvraag van een lening.
- Voor Cultuur & Maatschappijprofiel: gesprekken in de culturele wereld: Vraaggesprek tussen subsidieverstrekker en -aanvrager waarin een subsidievoorstel voor een cultureel evenement moet worden verdedigd.

5.1 *Voorbeeld van een opdracht die bij dit eerste onderdeel voor leerlingen met een NG-profiel te gebruiken zou kunnen zijn.*

Situatie

In een voorbereidende les hebben leerlingen met een NG-profiel kennis genomen van:

- het begrip 'recommending'.
- de structuur van een medisch gesprek waarin een dokter tot een behandelvoorstel komt.
- leerlingen weten dat ze zelf (uiteindelijk) een behandelgesprek moet gaan voeren.

Voorbeeldopdracht

Je gaat twee transcripten van een behandelgesprek lezen en bestuderen. Het ene transcript is van een ervaren arts. Het andere transcript is van een arts in opleiding.

- Wijs de plekken in het transcripten aan waar sprake is van 'recommending'.
- Wijs de momenten aan waarin de overgang tussen de verschillende fasen van het behandelgesprek te herkennen zijn.
- Geef aan welke van de twee artsen je een beter gesprek vindt voeren. Leg je antwoord uit.

Nb. Transcripten die te gebruiken zijn bij deze opdracht zijn bv. te vinden in de bijlagen van de masterscriptie 'Patiëntgerichtheid in arts-patiëntgesprekken' (Caenen, 2016). <http://docplayer.nl/33934553-Patientgerichtheid-in-arts-patient-gesprekken.html>

In het tweede onderdeel van de lessenreeks passen leerlingen de opgedane kennis over gesprekken toe in spreekoefeningen die wederom relevant zijn voor hun profiel en toekomstige werkveld en studie. Het ligt voor de hand de onderwerpen en soort gesprekken die in de analysefase voorbijkwamen hierin centraal te stellen.

5.2 *Voorbeeld van een opdracht die bij dit tweede onderdeel voor leerlingen met een NG-profiel te gebruiken zou kunnen zijn.*

Situatie

Er zijn groepen van drie leerlingen geformeerd. Een leerling is observant, de andere twee leerlingen verplaatsten zich resp. in de rol van een dokter en patiënt; in een gesprek dient de leerling die de dokter speelt te laten zien in hoeverre hij in staat is een gesprek op gang te houden, goed te luisteren, overtuigend een behandelvoorstel over te brengen met recommending, etc, etc. Op het verloop van het gesprek wordt door de patiënt en de observant gereflecteerd. Het ligt voor de hand dat iedere leerling weet dat hij tenminste een keer een van deze rollen in dient te nemen. Er zullen dus drie gespreksrondes plaats dienen te vinden.

Uiteraard is het gesprek gedidactiseerd; in de voorbereiding is aangegeven welke ziektes in het gesprek aan de orde kunnen komen, verder is het aan de leerling bekend welke handelingen en inhoud hij in het gesprek moet laten zien. Dit geldt zowel voor de leerling die de dokter speelt als voor de leerling die de patiënt speelt.

Voorbeeldopdracht (voor de doktersleerling)

In je voorbereiding heb je kunnen lezen met welke patiënt je te maken krijgt: je weet zijn ziektegeschiedenis, je kent zijn persoonskenmerken, je weet welk behandelvoorstel je hem wilt doen. Zorg dat het gesprek tussen jou en deze patiënt op efficiënte en bevredigende wijze verloopt.

Nb. Het is van belang dat nadat de rollenspellen hebben plaatsgevonden er een klassengesprek plaatsvindt waarin de relatie tussen de spreekoefeningen en de analyses van de scripts expliciet gemaakt wordt.

Mooie voorbeelden van onderzoek waarin gespreksanalyse centraal staat zijn in onderstaande linkjes te vinden:

Oratie Tom Koole of artikeltjes van Lucas Seuren.

Koole, T. (2014), Interactie als gereedschap. RUG. <https://www.rug.nl/staff/tom.koole/oratiekoole-6mei2014.pdf>

Gespreks-/(conversatie)analyse, beurtwisseling, aangrenzende paren, ...

Seuren, L. (2020), Waarom is stilte in Zoom zo vervelend? <https://neerlandistiek.nl/2020/12/waarom-is-stilte-in-zoom-zo-vervelend/> [e.a. bronnen – ontbreekt nog in *Handboek Didactiek*]

5.3 *Didactiek*

Veel van de lesactiviteiten in de te ontwikkelen lessenreeksen binnen dit idee zullen in groepen worden uitgevoerd. Dat past uitstekend bij het onderwerp. De analysefase zal voor leerlingen vermoedelijk meer opleveren wanneer zij samen met anderen de kwaliteit en aard van het materiaal zullen verkennen. Het lijkt de moeite waard hier ook een verbinding te leggen met didactiek voor taaldenkgesprekken waarin binnen de zaakvakken al goede ervaringen mee zijn opgedaan; taaldenkgesprekken volgen een methodiek waarin leerlingen voortdurend uitgedaagd worden zelf in samenspraak met anderen over taal na te denken en daar hun kennis verder over op te bouwen.

Meer info over taaldenkgesprekken:

Damhuis, R. van (2020). Taaldenkgesprekken (1) – wat en waarom? & Taaldenkgesprekken (2) – een didactisch model. *Didactiek Nederlands – Handboek*. Geraadpleegd 31-5-2021 via <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/01/taaldenkgesprekken-wat-en-waarom-deel-1/> en <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/01/taaldenkgesprekken-een-didactisch-model-deel-2/>

6 VARIATIE

Effectief kan ook zijn om de volgorde om te keren; laat leerlingen eerst eens oefenen met gesprekken, laat ze op die praktijk reflecteren, voordat gestart wordt met de meer academische analyse van de transcripten. Om tot de meest enthousiasmerende en scherpste manier van inzicht en kennis te komen over gespreksvaardigheid kan hiermee best wat geëxperimenteerd worden.

7 AANWIJZINGEN EN AANDACHTSPUNTEN VOOR DE DOCENT

Belangrijk bij het ontwikkelen van dit lessenmateriaal zal het vinden van data van gesprekken zijn die levensecht en bruikbaar zijn. Bij het verzamelen van met name de te analyseren transcripten van gesprekken bijv. is het van belang dat vaststaat dat deze vanuit het oogpunt van de privacy wel gebruikt mogen worden. Daar is enige voorzichtigheid bij geboden.

Transcripten van gesprekken zijn vrij eenvoudig op het internet te vinden: in scripties van masterstudenten communicatiewetenschap bijvoorbeeld. De transcripten die eerdergenoemd werd in een opdracht is uit een dergelijke scriptie

afkomstig. Bij verdere ontwikkeling van dit idee lijkt het logisch deze gesprekken professioneler vast te leggen en op te gaan nemen (bv. met behulp van simulatiepatiënten).